

Η αποκοπή των υψηλών φωνηέντων στη διάλεκτο του Αγρινίου: ακουστική ανάλυση

Ξανθή Κατσαντά

Πανεπιστήμιο Πατρών

Abstract

With this paper, we present the study of High Vowel Loss in the dialect of Agrinio (South Greece), as well as our effort to examine possible correlations with linguistic and sociolinguistic parameters. The acoustic analysis is based on casual speech of 103 informants (10' from each informant, 28.991 tokens of /i/ & 7.893 tokens of /u/). It also verifies the non-canonical but gradual existence of High Vowel Loss in the dialect of Agrinio. Our analysis shows that linguistic parameters like location of the high vowel within the prosodic word, its location in relation to the lexical stress and the type of word's grammatical category play an important role to the appearance or not of the phenomenon. Furthermore, statistical analysis shows that low-educated elderly males from the old and traditional neighborhoods of Agrinio produce higher percentages of High Vowel Loss, with the education being the most significant parameter that determines this linguistic behavior.

1. Εισαγωγή

Η γλωσσολογική έρευνα στην Ελλάδα ασχολήθηκε από τις αρχές ήδη του 20^{ου} με την προσπάθεια κατάταξης των διαλέκτων με βάση συγκεκριμένα φωνολογικά χαρακτηριστικά. Ο διαχωρισμός έγινε για πρώτη φορά από τον Χατζηδάκη (1907) ο οποίος διέκρινε τις διαλέκτους σε βόρειες και νότιες εξαιτίας των διαφορετικών φωνολογικών φαινομένων που ενεργοποιούνται κατά την πραγμάτωση των φωνηέντων. Τρόποι κατάταξης των ελληνικών διαλέκτων προτάθηκαν κατά καιρούς από τους: Newton (1972), Κοντοσόπουλο (1994), Trudgill (2003), Manolessou & Beis (Ralli 2006:140) και Παπαναστασίου (2015).

Τα φωνολογικά φαινόμενα που τυπικά απαντώνται στις βόρειες ελληνικές διαλέκτους είναι η αποκοπή των υψηλών άτονων φωνηέντων /i/ & /u/ σε λέξεις όπως /pa'tisi/ > [pa'tis], /'θelune/ > ['θelne], η ύψωση των μεσαίων άτονων φωνηέντων /e/ &

/o/ σε [i] & [u] αντίστοιχα: /no'mizi/ > [nu'mizi], /pe'di/ > [pi'di] και η διφθογοποίηση του τονισμένου μεσαίου φωνήεντος /e/: /'pefto/ > ['rjefto]. Περαιτέρω σύμφωνα με τον Κοντοσόπουλο (2007) οι ελληνικές βόρειες διάλεκτοι με τον συνδυασμό της αποκοπής των άτονων /i/ & /u/ και της ύψωσης των /e/ & /o/ μπορούν να καταχτούν σε τρεις κατηγορίες: α) τις ακραίες βόρειες διαλέκτους όπου έχουμε την αποκοπή των άτονων /i/ & /u/ μέσα στη λέξη και, την ανύψωση των /e/ & /o/ σε [i] & [u] αντίστοιχα, β) τις βόρειες διαλέκτους – σ' αυτές συμπεριλαμβάνεται και η διάλεκτος του Αγρινίου – όπου αποκόπτονται όλα τα άτονα υψηλά φωνήεντα στο τέλος της λέξης και υψώνονται τα μεσαία φωνήεντα και γ) τις ημιβόρειες διαλέκτους όπου αποκόπτονται τα φωνήεντα στο τέλος της λέξης αλλά τα άτονα μεσαία φωνήεντα δεν υψώνονται.

Η παρούσα μελέτη στηρίζεται στην ακουστική ανάλυση και εξετάζει το φαινόμενο της αποκοπής των υψηλών άτονων φωνηέντων /i/ & /u/ στην πόλη του Αγρινίου. Η πόλη επιλέχτηκε καθώς αποτέλεσε στο παρελθόν (λόγω της καλλιέργειας καπνού) πόλο έλξης για διάφορες πληθυσμιακές ομάδες όμορων και όχι μόνο νομών.

Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν γίνει έρευνες σε διάφορες βόρειες διαλέκτους για την αποκοπή των άτονων φωνηέντων /i/ & /u/ οι οποίες παρουσιάζονται συνοπτικά.

Ο Παπαδόπουλος (1927) υποστηρίζει ότι η απομάκρυνση από τον τόνο ευνοεί τη διατήρηση του φωνήεντος καθώς σε διαδοχή δυο άτονων φωνηέντων στις βόρειες διαλέκτους αποβάλλεται το πλησιέστερο προς την τονιζόμενη συλλαβή.

Η Μαργαρίτη (1976) διαπιστώνει ότι η αποκοπή του /i/ επέρχεται όταν ο τόνος πέφτει στην επόμενη ή στην προηγούμενη συλλαβή εκτός αν η πρώτη και η δεύτερη συλλαβή αρχίζουν από το ίδιο σύμφωνο, μετά το άτονο φωνήεν ακολουθεί /r/ ή προκύπτει συμφωνικό σύμπλεγμα μη ανεκτό από τη διάλεκτο. Επισημαίνει ότι όταν ο τόνος βρίσκεται στη δεύτερη μετά το άτονο φωνήεν συλλαβή δεν έχουμε αποκοπή.

Ο Ντίνας (1985) για την κουτσοβλάχικη διάλεκτο της Σιάτιστας υποστηρίζει ότι τα άτονα υψηλά /i/ & /u/ αποβάλλονται πάντα όταν ο τόνος βρίσκεται δίπλα σε τονισμένη συλλαβή αλλά διατηρούνται όταν ο τόνος βρίσκεται στη δεύτερη μετά το άτονο φωνήεν συλλαβή ή προκύπτει μη ανεκτό συμφωνικό σύμπλεγμα. Αναφέρει για την αποβολή των άτονων πρωτογενών /i/ & /u/ ότι αυτά αποβάλλονται πάντα όταν ο τόνος βρίσκεται δίπλα σε τονισμένη συλλαβή ενώ διατηρούνται όταν ο τόνος βρίσκεται στη δεύτερη μετά το άτονο φωνήεν συλλαβή, ή προκύπτει μη ανεκτό συμφωνικό σύμπλεγμα. Οι Κατσάνης και Ντίνας (2004:434) καταλήγουν ότι στην περίπτωση της αποβολής το άτονο /i/ στη λήγουσα των ουδετέρων δεν αποβάλλεται εντελώς όπως και το /i/ στη

λήγουσα των βαρύτονων ρημάτων αλλά και στις δυο περιπτώσεις αφήνουν έναν ημίφθογγο.

Η Μπασσα-Μπεζεντάκου για το βόρειο ιδίωμα της Άνδρου αναφέρει ότι η αποκοπή του άτονου /i/ παρουσιάζει μεγαλύτερη συχνότητα κυρίως όταν αυτό είναι καταληκτικό, ενώ λιγότερο απαντά η αποβολή του άτονου /u/. Η αποκοπή του /i/ εντός της λέξης και -η λιγότερη συχνή- του /u/ είναι ολική στις περισσότερες περιπτώσεις όταν η άτονη συλλαβή της οποίας το φωνήεν αποβάλλεται είναι παρακείμενη της τονιζόμενης συλλαβής και η φύση του συμφώνου που προηγείται ή έπεται του αποβαλλόμενου φωνήεντος ευνοεί τη δημιουργία ευφωνικού συμπλέγματος μετά την αποβολή. Συμπεραίνει επίσης, ότι όταν το /i/ -μετά την αποκοπή- είναι καταληκτικό δημιουργεί έναν απόηχο του /i/ που είναι αυτοτελής φθόγγος.

Οι Topintzi & Baltazani (2012) σε έρευνά τους στην Κοζάνη αναφέρουν την ύπαρξη ενός ενδιάμεσου σταδίου ανάμεσα στην κανονική πραγμάτωση του φωνήεντος και την ολική αποκοπή που την ονομάσανε φωνηεντική αποχηροποίηση (vowel devoicing). Η αποκοπή του /i/ εμφανίζεται σε όλες τις θέσεις (αρχή, μέση, τέλος, ενώ η αποκοπή του /u/ επί τω πλείστον στο τέλος της λέξης. Αναφορικά με τη θέση του τόνου η αποκοπή του /i/ είναι πριν τον τόνο, ενώ του /u/ σε μετατονική θέση.

Οι Lengeris, Kainada & Topinzi (2016) μελετώντας τη διάλεκτο της Κοζάνης διαπίστωσαν ότι η αποκοπή του /i/ είναι πιο συχνό φαινόμενο από εκείνη του /u/ και ότι και τα δυο φωνήεντα /i/ & /u/ βρίσκονται κυρίως σε μετατονική και όχι σε προτονική θέση. Το άτονο /i/ απαντάται κυρίως στο τέλος, ενώ το άτονο /u/ έχει την ίδια συχνότητα εμφάνισης σε οποιαδήποτε θέση.

Ο Βαδιβούλης (2019:23-25) για τη διάλεκτο της Άρτας αναφέρει ότι αποβολή των άτονων /i/ & /u/ έχουμε είτε αυτά βρίσκονται πριν τον τόνο είτε μετά από αυτόν. Στην δεύτερη και τρίτη προτονική συλλαβή η αποβολή είναι σπανιότερη. Μετά τον τόνο μπορεί να έχουμε αποβολή στην πρώτη μετατονική συλλαβή, ή και στη δεύτερη μετατονική συλλαβή. Η αποβολή μπορεί να γίνει τόσο στην τελική συλλαβή, όσο και σε μη τελική και ενώ στην τελική συλλαβή φαίνεται να αποτελεί κανόνα η αποβολή, σε μη τελική συλλαβή υπόκειται σε περιορισμό, καθώς δεν μπορεί να λάβει χώρα αποβολή, όταν τη θέση της έμβασης καταλαμβάνουν τρία σύμφωνα.

Ο Παπαζαχαρίου (2019) μελετώντας την αποκοπή των υψηλών άτονων στη διάλεκτο της Αγιάσου, στη Λέσβο διαπίστωσε την ύπαρξη τεσσάρων διαφορετικών πραγματώσεων/σταδίων της αποκοπής και ταυτόχρονα μία στατιστικά σημαντική συσχέτιση του τέταρτου είδους πραγμάτωσης (δηλ. την ολική αποκοπή) με το όριο της

προσωδιακής λέξης μέσα σε επιτονική φράση, και μία στατιστικά σημαντική συσχέτιση του τρίτου είδους πραγμάτωσης (δηλ. την αποκοπή με ίχνος) με το όριο της επιτονικής φράσης.

Ο Θεμελής (2019) συγκρίνοντας τα ευρήματα από την Κέρκυρα, Ήπειρο, Κοζάνη και Έβρο διαπίστωσε ότι η αποκοπή των άτονων /i/ & /u/ εμφανίζεται με διαφοροποιήσεις μόνο στις τρεις βόρειες διαλέκτους (Ήπειρο Κοζάνη και Έβρο) και όχι στη νότια (Κέρκυρα). Μελετώντας τη σχέση διαλέκτου και φύλου δεν κατέληξε σε πανομοιότυπα αποτελέσματα καθώς η τάση για τις γυναίκες στον Έβρο και την Ήπειρο ήταν να αποκόπτουν τα φωνήεντα περισσότερο από τους άντρες σε αντίθεση με εκείνες από την Κοζάνη που αποκόπτουν λιγότερο από τους άντρες.

Ο Pappas (2017) στην μελέτη του για το χωριό Λημενάρια της Θάσου εξετάζοντας τη σχέση ανάμεσα σε κοινωνιογλωσσικές μεταβλητές και τις γλωσσικές επιπτώσεις που σχετίζονται με την αποκοπή διαπίστωσε ότι οι γυναίκες χρησιμοποιούν πολύ λιγότερο την αποκοπή σε σχέση με τους άντρες.

Παίρνοντας υπόψη τις παραπάνω μελέτες και τα ευρήματά τους, προσπαθήσαμε να εξετάσουμε συστηματικά το φαινόμενο της αποκοπής των άτονων φωνηέντων /i/ & /u/ εξετάζοντας αρχικά φωνητικούς και φωνολογικούς παράγοντες όπως: α) τις διαφορετικές πραγματώσεις του φαινομένου (πλήρη πραγμάτωση/μη αποκοπή, φωνηεντική έκπτωση, αποκοπή με ίχνος και ολική αποκοπή (Παπαζαχαρίου 2019)), β) τη θέση και την απόσταση των άτονων φωνηέντων από τον τόνο της λέξης (αριθμός συλλαβών πριν ή μετά τον τόνο), γ) τη θέση του άτονου υψηλού φωνήεντος εντός της προσωδιακής λέξης (αρχή / μέση / τέλος), δ) τις μορφολογικές κατηγορίες της προσωδιακής λέξης εντός των οποίων εμφανίζεται το άτονο υψηλό φωνήεν (πρόθημα, θέμα, επίθημα, κατάληξη), ε) τις γραμματικές/συντακτικές κατηγορίες εντός των οποίων εμφανίζεται το άτονο υψηλό φωνήεν (π.χ. άρθρο, όνομα, ρήμα κ.α.), και στ) τη θέση της προσωδιακής λέξης εντός της προσωδιακής φράσης (μέση- τέλος).

Ακολούθως, εξετάστηκαν και οι δημογραφικοί παράγοντες που πιθανόν να σχετίζονται με το προς μελέτη φωνολογικό φαινόμενο δηλαδή φύλο, η ηλικιακή ομάδα, η εκπαίδευση και η συνοικία των ομιλητών.

2. Μεθοδολογία

Οι πληροφορητές και πληροφορήτριες ανταποκρίθηκαν με προθυμία να συμμετάσχουν στην έρευνα την οποία θεώρησαν εξαιρετικά ενδιαφέροντα με αποτέλεσμα να είναι θετικά διακείμενοι και διακείμενες σε αυτή.

Βασικό μέλημα της έρευνας ήταν να καταγραφεί η καθημερινή φυσική και αυθόρμητη ομιλία των συμμετεχόντων/ουσών αβίαστα, ώστε να αποφευχθεί η προσπάθεια εκ μέρους τους επιλογής μιας πιο επιτηδευμένης και επίσημης ομιλίας. Η προσέγγιση των πληροφορητών και πληροφορητριών από την ερευνήτρια που μιλάει τη διάλεκτο και είναι μέλος της κοινότητας είχε ως αποτέλεσμα την άμεση αποδοχή της και έτσι επιτεύχθηκε η δημιουργία κλίματος αποδοχής και εμπιστοσύνης. Πιστεύουμε ότι αποφεύχθηκε αυτό που ο Labov (1972b: 209) ονόμασε ως το «παράδοξο του παρατηρητή» (The Observer's Paradox). Επιδιώχθηκε να υπάρχει χαλαρή μη κατευθυνόμενη συζήτηση με θέματα που συχνά επέλεγαν οι ίδιοι/ες και συχνά αφορούσε τα ενδιαφέροντα των ομιλητών/τριών, τις παιδικές τους αναμνήσεις από τη γειτονία που μεγάλωσαν, τα παιχνίδια που έπαιζαν, την πόλη, τους γονείς τους, συλλέγοντας παράλληλα τα απαραίτητα στοιχεία για την ηλικία, την εκπαίδευση κ.ά. για να δημιουργηθεί το κοινωνικό προφίλ του καθενός και κάθε μίας. Η διατύπωση και η σειρά των ερωτήσεων σε κάθε περίπτωση συνδέθηκε με την προσωπικότητα του ομιλητή/τριας, τη διάθεσή του/της και την ανταπόκρισή του/της και δεν δόθηκε καμία οδηγία για τον τρόπο ομιλίας τους. Δεν διακόπτονταν αλλά αντιθέτως ενθαρρύνονταν αν ήθελαν να μιλήσουν και για κάποιο άλλο θέμα που τους ενδιέφερε προκειμένου να νιώθουν άνετα, φιλικά (Αρχάκης & Κονδύλη 2004:192-94). Οι ομιλητές αφέθηκαν να επιλέξουν το χώρο συνάντησης και γι' αυτό οι περισσότερες συνεντεύξεις έγιναν είτε στα σπίτια των ομιλητών, ώστε να είναι στον οικείο προς αυτούς χώρο, είτε σε μικρή αίθουσα συσκέψεων ξενοδοχείου της πόλης για να υπάρχουν όσο το δυνατό καλύτερες συνθήκες μαγνητοφώνησης. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων δεν υπήρχε η παρουσία τρίτου ατόμου παρά μόνο σε δυο από αυτές προκειμένου να νιώθουν πιο άνετα οι ίδιοι.

2.1 Μαγνητοφώνηση και συμμετέχοντες

Τα δεδομένα μας προήλθαν από τις ηχογραφήσεις 103 ομιλητών/τριών -58 γυναικών και 45 αντρών- οι οποίες πραγματοποιήθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια του 2019 στην πόλη του Αγρινίου. Οι συμμετέχοντες επιλέχτηκαν με τα ακόλουθα κριτήρια: α) να έχουν γεννηθεί στην πόλη, β) οι γονείς είτε να είναι γηγενείς είτε να έχουν μετοικήσει στην πόλη και γ) να κατοικούν σε διαφορετικές συνοικίες της πόλης. Η διάρκεια των συνεντεύξεων κυμάνθηκε από 35 λεπτά έως και μια ώρα και αναλύθηκαν περίπου 10 λεπτά για κάθε αμίλητη. Για την ηχογράφηση χρησιμοποιήθηκε μαγνητόφωνο Marantz PMD-661.

2.2 Ανάλυση δεδομένων

Η μεταγραφή, η επισημείωση και η φασματογραφική ανάλυση των μαγνητοφωνήσεων έγινε με τη βοήθεια του λογισμικού PTAAT (Boerma & Weenink 2019). Εξετάστηκαν μόνο φωνήεντα σε περιβάλλον συμφώνων, ενώ φωνήεντα που στα οποία ακολουθεί φωνήεν ή ημίφωνο αποκλείστηκαν από τη μελέτη.

Στην παρούσα μελέτη εξετάστηκαν 28.991 δείγματα που αφορούσαν το άτονο /i/ και 7.893 δείγματα το άτονο /u/. Το φωνητικό υλικό που αναλύθηκε, κωδικοποιήθηκε για περαιτέρω επεξεργασία σε φύλλα εργασίας Excel 2010 του λογισμικού της Microsoft Office. Η μελέτη σε όλα τα κεφάλαια της ακουστικής ανάλυσης είχε σταθερές όλες τις κοινωνιογλωσσικές μεταβλητές.

Η στατιστική ανάλυση των δεδομένων έγινε με το SPSS (the Statistical Package for Social Science) και χρησιμοποιήθηκαν τα: Anova, t-test και correlation tables.

3. Αποτελέσματα

3.1 Φωνητικές πραγματώσεις του φωνολογικού φαινομένου της αποκοπής

Αρχική διαπίστωση της έρευνάς μας είναι ότι η αποκοπή συμβαίνει μόνο στις φωνολογικές μονάδες /i/ & /u/, και όχι σε υψηλούς φθόγγους [i] και [u] που προήλθαν από ύψωση των μέσων φωνολογικών μονάδων /e/ και /o/.

Η μελέτη της αποκοπής σε προηγούμενες ακουστικές έρευνες για τις βόρειες διαλέκτους (Joseph και Tserdanelis 2003, Topintzi & Baltazani 2012, Kainada και

Baltazani 2015, Lengeris et. al. 2016, Νικολαΐδου κ. α. 2019, Παπαζαχαρίου 2019) είχε ως αποτέλεσμα να διατυπωθεί η άποψη ότι δεν πρόκειται για ένα κατηγορικό φαινόμενο αλλά για ποσοτικό. Την ίδια στιγμή, δεν υπάρχει μία κοινή φωνητική περιγραφή του φαινομένου. Για παράδειγμα, ο Θεμελής (2019) θεωρεί ως αποκοπή μόνο την ολική αποκοπή των άτονων υψηλών, οι Topintzi & Baltazani (2012), εκτός από την ολική αποκοπή μιλούν και για την φωνηεντική αποχηροποίηση, ως άλλη πραγμάτωση του φαινομένου -όρο που τον υιοθετούν από τον Gordon (1998)-, ενώ ο Παπαζαχαρίου (2019) προτείνει μια κλίμακα τεσσάρων πραγματώσεων του φαινομένου που περιλαμβάνει α) την πλήρη πραγμάτωση/μη αποκοπή, β) την φωνηεντική έκπτωση, δηλαδή την ύπαρξη ενός διακριτού τεμαχίου στο ηχητικό κύμα, το οποίο όμως δεν εμφανίζει πέντε διαμορφωτές, ούτε την ένταση αλλά ούτε και τη διάρκεια ενός άτονου φωνηεντικού τεμαχίου, γ) την αποκοπή με ίχνος, δηλ. την απουσία ενός διακριτού τεμαχίου στο ηχητικό κύμα, αλλά την ταυτόχρονη χρονική αύξηση του προηγούμενου συμφώνου, το οποίο θα λειτουργούσε ως έμβαση της συλλαβής με το άτονο υψηλό φωνήεν ως πυρήνα της, σε χρόνους που ισοδυναμούν με το χρόνο μίας άτονης συλλαβής και δ) την ολική αποκοπή. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας έδειξαν να εμφανίζεται η παραπάνω διαβάθμιση στην αποκοπή των άτονων /i/ & /u/, αλλά ταυτόχρονα η φωνηεντική έκπτωση και η αποκοπή με ίχνος να εμφανίζονται σε πάρα πολύ μικρά ποσοστά.

Συγκεκριμένα, ως προς το άτονο φωνήεν /i/, στο σύνολο των 28.991 άτονων φωνηέντων /i/, α) η μη αποκοπή του /i/ πραγματώνεται σε 21.443 δείγματα, β) η φωνηεντική έκπτωση πραγματώνεται μόνο σε 58 δείγματα, γ) η αποκοπή φωνήεντος με ίχνος πραγματώνεται σε 444 δείγματα όπου το 32% αυτών (144 περιπτώσεις από τις 444) βρίσκονται στο τέλος δύο λέξεων: /'oçi/>['oç] και /e'daksi/>[e'daks], 138 δείγματα εμφανίζεται σε ρήματα, ενώ έχει μηδενική πραγμάτωση στους συνδέσμους και τις αντωνυμίες. Επισημαίνεται ότι η θέση του τόνου η αποκοπή με ίχνος βρίσκεται πάντα σε μετατονική θέση και συγκεκριμένα 419 φορές στην πρώτη μετά τον τόνο συλλαβή, 24 φορές στην δεύτερη μετά τον τόνο συλλαβή και μόνο μια φορά πριν την τονισμένη συλλαβή. Αξίζει να αναφερθεί ότι η αποκοπή με ίχνος εμφανίζεται κατά κύριο λόγο στο τέλος της προσωδιακής λέξης και μόνο σε 25 δείγματα εμφανίζεται στο μέσο αυτής. δ) Τέλος, η ολική αποκοπή πραγματώνεται σε 7.046 περιπτώσεις.

Παρόμοια, στην αποκοπή του άτονου /u/ διαπιστώθηκε ότι σ' ένα σύνολο 7.893 άτονων α) 5.819 δείγματα δεν εμφανίζουν αποκοπή, β) φωνηεντική έκπτωση πραγματώνεται 21 φορές σε μετατονική θέση και συγκεκριμένα στο τέλος της κτητικής

αντωνυμίας [mu]. γ) Η αποκοπή του /u/ με ίχνος πραγματώνεται μόνο σε 68 δείγματα από τα οποία τα 65 στην κατάληξη της αντωνυμίας [mu]. Σε όλες τις περιπτώσεις η αποκοπή με ίχνος απαντάται πάντα σε μετατονική θέση της προσωδιακής λέξης. Επίσης, η αποκοπή με ίχνος εμφανίζεται πάντα τόσο στο τέλος της προσωδιακής λέξης όσο και στο τέλος της προσωδιακής φράσης. Τέλος, δ) η ολική αποκοπή του άτονου /u/ πραγματώνεται σε 1985 περιπτώσεις. Από την παραπάνω περιγραφή, φαίνεται ότι οι βασικές πραγματώσεις του φαινομένου της αποκοπής είναι δύο: η μη αποκοπή και η ολική αποκοπή. Η φωνηεντική έκπτωση εμφανίζεται σε πάρα πολύ λίγες περιπτώσεις (σε ποσοστό μικρότερο του 1%). Η αποκοπή με ίχνος εμφανίζεται κι αυτή σε πολύ λίγες περιπτώσεις (λίγο περισσότερες από το 1% των πιθανών πραγματώσεων των άτονων υψηλών φωνηέντων /i/ & /u/) και σ' αυτές τις περιπτώσεις η εμφάνισή τους συσχετίζεται πολύ συστηματικά με το τέλος της προσωδιακής λέξης και φράσης, καθώς και με πολύ συγκεκριμένες λέξεις.

Για την περαιτέρω διερεύνηση των γλωσσικών και μη γλωσσικών παραμέτρων που επηρεάζουν την αποκοπή ή όχι των άτονων υψηλών και τη σχετική στατιστική ανάλυση, θα θεωρήσουμε ότι τα φαινόμενο έχει δύο τιμές, την μη αποκοπή και την ολική αποκοπή.

3.2 Η αποκοπή ως προς τον τονισμό

Μια δεύτερη μεταβλητή που εξετάστηκε είναι η θέση του άτονου υψηλού φωνήεντος σε σχέση με τη θέση του τόνου, μπορεί να επηρεάσει την αποκοπή του ή όχι. Η πλειοψηφία των περιπτώσεων της ολικής αποκοπής του άτονου /i/ όπως φαίνεται και στον πίνακα 1α απαντάται σε μετατονική θέση κυρίως με ποσοστό 41,91% των εν δυνάμει περιπτώσεων αποκοπής, ενώ σε προτονική θέση εμφανίζεται μόλις σε ποσοστό 14,08% των εν δυνάμει περιπτώσεων αποκοπής. Μάλιστα, ενώ στη μετατονική θέση, το ποσοστό των ολικών αποκοπών μειώνεται όσο απομακρυνόμαστε από την τονισμένη συλλαβή, το αντίθετο συμβαίνει με την προτονική θέση, μια και βλέπουμε ότι τα ποσοστά της ολικής αποκοπής αυξάνονται όσο απομακρυνόμαστε από την τονισμένη συλλαβή.

Αποκοπή	Αριθμός μη αποκοπής	Αριθμός ολικής αποκοπής	Ποσοστό ολικής αποκοπής
1σ πριν τον τόνο	9706	1160	10,67%

2σ πριν τον τόνο	3640	747	17,03%
3σ πριν τον τόνο	1406	407	22,45%
4σ πριν τον τόνο	276	132	32,36%
5σ πριν τον τόνο	71	29	29%
Πριν τον τόνο	15.099	2475	14,08%
1σ μετά τον τόνο	5875	4334	42,45%
2σ μετά τον τόνο	463	238	39,95%
Μετά τον τόνο	6338	4572	41,91%

Πίνακας 1. Μη αποκοπή/ολική αποκοπή του άτονου/i/

Η ανάλυση για το /u/ δείχνει ότι η ολική αποκοπή δεν εμφανίζει μεγάλη ποσοστιαία διαφοροποίηση σε σχέση με τη θέση του τόνου, μια και πριν από τον τόνο πραγματώνεται στο 22,67% των εν δυνάμει περιπτώσεων αποκοπής, ενώ μετά τον τόνο πραγματώνεται στο 27,62% των εν δυνάμει περιπτώσεων αποκοπής. Μία δεύτερη διαφοροποίηση από τη συμπεριφορά του /i/ είναι ότι στη μετατονική θέση, όσο απομακρύνεται το /u/ από την τονισμένη συλλαβή, τόσο αυξάνεται και η πιθανότητα της αποκοπής του,.

Αποκοπή	Αριθμός μη αποκοπής	Αριθμός ολικής αποκοπής	Ποσοστό ολικής αποκοπής
1σ πριν τον τόνο	1.809	490	21,31%
2σ πριν τον τόνο	630	197	23,82%
3σ πριν τον τόνο	177	79	30,86%
4σ πριν τον τόνο	37	11	22,92%
5σ πριν τον τόνο	11	4	26,67%
Πριν τον τόνο	2.664	781	22,67%
1σ μετά τον τόνο	2.792	867	23,69%
2σ μετά τον τόνο	361	334	48,06%
3σ μετά τον τόνο	0	2	100%
Μετά τον τόνο	3.153	1203	27,62%

Πίνακας2.Μη αποκοπή/ολική αποκοπή του άτονου/u/

3.3 Η αποκοπή σε σχέση με την προσωδιακή λέξη

Εξετάστηκε επίσης, σε ποια θέση εντός της προσωδιακής λέξης παρατηρείται η αποκοπή του /i/ (αρχή, μέση, τέλος) και διαπιστώθηκε ότι η ολική αποκοπή δεν πραγματώνεται ποτέ στην αρχή της προσωδιακής λέξης. Από τις 931 προσωδιακές λέξεις που ξεκινούν με το άτονο υψηλό φωνήεν /i/, καμία δεν αποκόπτει το αρχικό της φωνήεν, ενώ στο μέσον της προσωδιακής λέξης (δηλ. 22997 πιθανές περιπτώσεις αποκοπής) η ολική αποκοπή πραγματώνεται σε ποσοστό 24,27%. Πρέπει να επισημανθεί ότι η ολική αποκοπή του /i/ που εμφανίζεται στην πρώτη και τελευταία συλλαβή της προσωδιακής λέξης αφορά σε μεγάλο ποσοστό το θηλυκό άρθρο και την κτητική αντωνυμία [tin] και [tis] (με 33% και 44% των εν δυνάμει περιπτώσεων αποκοπής αντίστοιχα), π.χ. /tinko'pela/>[d'go'pela], /i'koritis/>[i'korits]. Στο τέλος της προσωδιακής λέξης, (4563 πιθανές περιπτώσεις αποκοπής) η ολική αποκοπή πραγματώνεται σε ποσοστό 32,18%.

Η ανάλυση της ολικής αποκοπής στο άτονο /u/ έδειξε παραπλήσια αποτελέσματα, για την αρχή και το μέσον της προσωδιακής λέξης. Συγκεκριμένα, δεν υπήρξαν ολικές αποκοπές στην αρχή της προσωδιακής λέξης, και στο μέσον της προσωδιακής λέξης η ολική αποκοπή πραγματώθηκε στο 27,40% των πιθανών περιπτώσεων. Αντίθετα, στο τέλος της προσωδιακής λέξης, του άτονο /u/ αποκόπτεται ολικά στο 19,87% των πιθανών περιπτώσεων -έναντι του 32,18% του άτονου /i/.

3.4 Η αποκοπή σε σχέση με τα όρια της επιτονικής φράσης

Εξετάσαμε επίσης την πιθανότητα η αποκοπή των άτονων υψηλών φωνηέντων να σχετίζεται με τα όρια της επιτονικής φράσης. Ως προς το άτονο υψηλό /i/, διαπιστώσαμε ότι ελάχιστα άτονα /i/ αποκόπτονται ολικά στο τέλος της επιτονικής φράσης (5,18%, ή 408 ολικές αποκοπές στις 7871 πιθανές περιπτώσεις στο τέλος επιτονικών φράσεων). Αντίθετα, το άτονο /u/ αποκόπτεται σε μεγαλύτερο ποσοστό (19,87%, ή σε 406 περιπτώσεις από τις 2043 πιθανές περιπτώσεις στο τέλος επιτονικών φράσεων)

3.5 Η αποκοπή σε συνάρτηση με τις μορφολογικές δομές της προσωδιακής λέξης

Μια άλλη μεταβλητή που εξετάστηκε ήταν αν η αποκοπή του /i/ σχετίζεται με το θέμα, το επίθημα και την κατάληξη της προσωδιακής λέξης. Ταυτόχρονα, διακρίναμε τις άκλιτες από τις κλιτές λέξεις.

Ως προς την ολική αποκοπή του /i/, η μορφολογική κατηγορία που εμφάνισε τις περισσότερες ολικές αποκοπές ήταν η κατάληξη της προσωδιακής λέξης, με ποσοστό 51,97% (3587 περιπτώσεις στις 6926 πιθανές πραγματώσεις του άτονου /i/ σ' αυτή τη μορφολογική κατηγορία). Η δεύτερη ομάδα ήταν εκείνη των άκλιτων λέξεων, στην οποία το ποσοστό της ολικής αποκοπής του /i/ ήταν 28,85% (2502 περιπτώσεις στις 8673 πιθανές αποκοπές του άτονου /i/). Διακρίναμε τα άκλιτα θέματα από τα κλιτά, γιατί στα θέματα των κλιτών λέξεων, το ποσοστό ολικής αποκοπής εμφανίστηκε ιδιαίτερα χαμηλό (7,60% -836 περιπτώσεις στις 10987). Τέλος, στα επιθήματα το άτονο /i/ αποκόπηκε σε ποσοστό μόλις 6,46% (123 περιπτώσεις στις 1904).

Το ποσοστό της ολικής αποκοπής του άτονου /u/ για το θέμα των άκλιτων λέξεων είναι στο 29,52,5% (1142 περιπτώσεις στις 3869 πιθανές αποκοπές του άτονου /u/), ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στα θέματα των κλιτών λέξεων πέφτει στο 4,05 % (43 περιπτώσεις στις 1061). Στις καταλήξεις των προσωδιακών λέξεων, το ποσοστό της ολικής αποκοπής του άτονου /u/ είναι 19,40% (499 περιπτώσεις στις 1572).

3.6 Η αποκοπή σε σχέση με γραμματικές κατηγορίες

Επόμενο ερευνητικό ερώτημα ήταν να διαπιστωθεί αν η αποκοπή συνδέεται με συγκεκριμένες γραμματικές κατηγορίες όπως τα ρήματα, τα άρθρα, τα ουσιαστικά κ.α.

Ως προς το άτονο φωνήεν /i/, τα δεδομένα έδειξαν ότι οι γραμματικές κατηγορίες που εμφανίζουν μεγάλα ποσοστά ολικής αποκοπής είναι: οι αντωνυμίες (ποσοστό ολικής αποκοπής 43,91% -678 στις 1544 πιθανές περιπτώσεις αποκοπής-), τα αριθμητικά (ποσοστό ολικής αποκοπής 39,13% -108 στις 276 πιθανές περιπτώσεις αποκοπής-), τα ρήματα, και πιο συγκεκριμένα οι καταλήξεις των ρημάτων (ποσοστό ολικής αποκοπής 37,39% -2745 στις 7341 πιθανές περιπτώσεις αποκοπής-) και τα άρθρα (ποσοστό ολικής αποκοπής 33,27% -1244 στις 3739 πιθανές περιπτώσεις αποκοπής-). Τα επιρρήματα εμφανίζουν χαμηλά ποσοστά ολικής αποκοπής (20,06% - 466 στις 2323 πιθανές περιπτώσεις αποκοπής-), και τα ουσιαστικά και επίθετα εμφανίζουν ακόμη χαμηλότερα ποσοστά ολικής αποκοπής (13,31% & 12,62%

αντίστοιχα). Τέλος, οι προθέσεις εμφανίζουν τα πιο χαμηλά ποσοστά ολικής αποκοπής (4,82% -7 στις 145 πιθανές περιπτώσεις-).

Αντίστοιχα για την αποκοπή του /u/, οι γραμματικές κατηγορίες που εμφανίζουν πιο συχνά την ολική αποκοπή είναι οι αντωνυμίες, στις οποίες η ολική αποκοπή του /u/ πραγματώνεται σε ποσοστό 44,20% -1048 αποκοπές στις 2371 πιθανές πραγματώσεις αποκοπής- και τα άρθρα (33,03% των πιθανών περιπτώσεων ολικής αποκοπής, ή 184 περιπτώσεις στις 557), και πιο συγκεκριμένα με τη γενική ενικού του άρθρου /tu/ και τις κλιτικές καταλήξεις της κτητικής αντωνυμίας /mu/. Παρόμοια αποτελέσματα εντοπίζει και ο Pappas (2017:129-140) που επισημαίνει ότι 44% της αποκοπής στο άτονο /u/ εμφανίζεται στο τέλος των τριών αδύναμων τύπων της κτητικής αντωνυμίας /mu/.

Το ποσοστό της ολικής αποκοπής στα ρήματα είναι 19,31%, και πάλι εμφανίζεται κυρίως στις καταλήξεις των ρημάτων. Τα επιρρήματα εμφανίζουν χαμηλό ποσοστό ολικής αποκοπής (14,45% -36 στις 249 πιθανές περιπτώσεις), ενώ στα ουσιαστικά το ποσοστό αποκοπής πέφτει στο 5,24% (59 περιπτώσεις στις πιθανές 1125).

Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι η ολική αποκοπή εμφανίζεται σε συγκεκριμένες ομάδες γραμματικών κατηγοριών με μικρό αριθμό λέξεων/μορφημάτων -δηλαδή τις αντωνυμίες και τα άρθρα -, και όχι τόσο συχνά σε ομάδες γραμματικών κατηγοριών με πολύ μεγάλο αριθμό λέξεων. Ακόμη και στην περίπτωση των ρημάτων, οι αποκοπές δεν εμφανίζονται στα θέματα των ρημάτων, αλλά στις καταλήξεις τους.

4 Δημογραφικές μεταβλητές

4.1 Φύλο-ηλικία

Μελετήθηκε επίσης, η πιθανή συσχέτιση της αποκοπής των άτονων /i/ & /u/ με το φύλο, την ηλικία, την εκπαίδευση και τη συνοικία διαμονής των ομιλητών. Οι 103 συμμετέχοντες, 58 γυναίκες και 45 άντρες, χωρίστηκαν σε τρεις ηλικιακές κατηγορίες: α) 18-36 ετών (23 άτομα), β) 37-58ετών (52 άτομα) και γ) 59-89 ετών (28 άτομα).

4.2 Εκπαίδευση

Ανάλογα με την εκπαιδευτική βαθμίδα που είχαν ολοκληρώσει οι ομιλητές, χωρίστηκαν σε επτά ομάδες: α) στο δημοτικό (9 άτομα), β) γυμνάσιο (33 άτομα), γ)

λύκειο (18 άτομα), δ) ΙΕΚ (8 άτομα),ε) ΤΕΙ (11 άτομα), στ) ΑΕΙ (16 άτομα) και ζ) μεταπτυχιακός τίτλος (8 άτομα).

4.3 Συνοικίες της πόλης

Η πόλη χωρίζεται σε γειτονιές οι οποίες κατηγοριοποιήθηκαν σε τέσσερις τομείς με βάση την πληθυσμιακή τους σύνθεση ως προς τον τόπο καταγωγής και το χρόνο που εντάχθηκαν στον αστικό ιστό. Έως τα μέσα της δεκαετίας του 1960 στην πόλη υπάρχουν συνοικίες με γηγενή κυρίως πληθυσμό -χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπήρχαν διάσπαρτες οικογένειες με διαφορετική προέλευση οι οποίες εντάχθηκαν στην πρώτη ομάδα. Η δεύτερη ομάδα αφορούσε τις περιφερειακές συνοικίες με κατοίκους ιδιαίτερα από την Αιτ/νία, Ευρυτανία και Ήπειρο. Οι συνοικισμοί της Ερυθραίας και του Αγίου Κωνσταντίνου αποτελούν την τρίτη ομάδα στις οποίες εγκαταστάθηκαν αρχικά Μικρασιάτες πρόσφυγες το 1924, Ηπειρώτες μετά τη δεκαετία του 40 και Πόντιοι μετά το 1966 (Παπατρέχας 1991:396, Παπαθανασίου 2003: 63-65). Η οικιστική ανάπτυξη τη δεκαετία του 1980 και μετέπειτα, συντέλεσε στη σταδιακή εγκατάσταση σ' αυτήν μετοίκων από διάφορες περιοχές της Αιτ/νίας. Παράλληλα την ίδια εποχή πληθυσμοί από την ευρύτερη περιοχή της πόλης και όχι μόνο αρχίζουν να εισρέουν στις νέες υπό ανάπτυξη συνοικίες. Οι τελευταίες αποτέλεσαν την τέταρτη ομάδα.

5 Αποτελέσματα με βάση τις δημογραφικές μεταβλητές

5.1 Φύλο

Ο πρώτος δημογραφικός παράγοντας που εξετάστηκε ήταν η σχέση του φύλου για να καταδειχθεί αν αυτό σχετίζεται με την αποκοπή. Η ανάλυση για το υψηλό άτονο του /i/ έδειξε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική απόκλιση μεταξύ γυναικών και αντρών οι οποίοι αποκόπτον με κατά μέσο όρο με 23% και 30 % αντίστοιχα.

Χρησιμοποιώντας τα ίδια στατιστικά εργαλεία για την αποκοπή του άτονου /u/ καταλήξαμε σε ευρήματα που μας δείχνουν ότι οι άντρες διαφοροποιούνται με τις γυναίκες όπως και στην αποκοπή του /i/, και εμφανίζουν στατιστικά σημαντική διαφοροποίησης με μέσους όρους αποκοπής 23 % και 31% αντίστοιχα. Η ποσοστιαία διαφορά δεν είναι μεγάλη αλλά θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ο πολύ μεγάλος αριθμός δειγμάτων (tokens).

5.2. Ηλικιακές ομάδες

Επόμενη κοινωνιογλωσσική παράμετρος της οποίας εξετάστηκε η πιθανή συμβολή στην αποκοπή ήταν η ηλικία του δείγματος των ομιλητών. Η ανάλυση της απόκλισης (ANOVA) αναφορικά με την αποκοπή του /i/ δεν έδειξε σημαντική διαφορά μεταξύ και των τριών ηλικιακών ομάδων δηλαδή, των νέων (23%), των μεσηλικών (25%) και των ηλικιωμένων ομιλητών (30%), μόνο μεταξύ των νέων και των ηλικιωμένων.

Παρόμοια και ως προς την αποκοπή του άτονου /u/ παρατηρούμε ότι η ανάλυση έδειξε ότι οι νέοι αποκόπτουν κατά μέσο όρο 16%, οι μεσήλικες σε ποσοστό 25% και οι ηλικιωμένοι σε ποσοστό 36%, με στατιστικά σημαντική τη διαφορά μεταξύ νέων και ηλικιωμένων.

5.3 Εκπαίδευση

Ο κοινωνικός παράγοντας που παίζει το σημαντικότερο ρόλο στην αποκοπή είναι εκείνος της εκπαίδευσης. Οι πληροφορητές και πληροφορήτριες του δημοτικού εμφανίζουν το μεγαλύτερο ποσοστό ολικής αποκοπής του /i/ (43%) και διαφοροποιούνται απ' όλους και όλες τους πληροφορητές και πληροφορήτριες που ανήκουν σε άλλες βαθμίδες εκπαίδευσης, ενώ οι πληροφορητές και πληροφορήτριες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης πραγματώνουν το μικρότερο ποσοστό αποκοπής του /i/ (17%). Το ποσοστό των ενδιάμεσων κατηγοριών κυμαίνεται από 23% έως 31%. Η ανάλυση της απόκλισης (ANOVA test) δείχνει ότι η γλωσσική συμπεριφορά των ομιλητών που έχουν ολοκληρώσει μόνο την πρωτοβάθμια εκπαίδευση διαφέρει στατιστικά σημαντικά απ' όλες τις άλλες βαθμίδες εκπαίδευσης. Ως προς την αποκοπή του /u/ παρατηρούμε ότι και σ' αυτή τη περίπτωση οι ομιλητές της πρωτοβάθμιας παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ποσοστό αποκοπής (50,58%), ενώ το μικρότερο ποσοστό αποκοπής του /u/ το πραγματώνουν εκείνοι κι εκείνες που έχουν κάποιον μεταπτυχιακό τίτλο (13%). Οι υπόλοιπες βαθμίδες εκπαίδευσης κυμαίνονται με ποσοστά από 17%-27%.

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε το ρόλο που παίζει η εκπαίδευση στην αποκοπή των άτονων /i u/, αφού οι ομιλητές που ολοκληρώνουν μόνο το δημοτικό διαφοροποιούνται απ' όσους έχουν ολοκληρώσει όλες τις άλλες βαθμίδες εκπαίδευσης.

5.4 Συνοικίες

Η τελευταία κοινωνική παράμετρος που εξετάστηκε ήταν η σχέση της πραγμάτωσης του /i/ με τη συνοικία διαμονής των ομιλητών στην πόλη καθώς καθεμία απ' αυτές έχει συγκεκριμένα πληθυσμιακά χαρακτηριστικά. Η στατιστική ανάλυση (ANOVA) και το Tukey post hoc Test έδειξαν ότι ουσιαστικά οι ομιλητές/τριες των παλιών συνοικιών - πρώτη και δεύτερη κατηγορία- με μέσους όρους αποκοπής 27% και 29% αντίστοιχα δεν διαφέρουν μεταξύ τους, αλλά διαφέρουν από τις νεότερες συνοικίες -οι οποίες παρουσιάζουν εμφανίζουν μικρή διαφορά μεταξύ τους, με ποσοστά 22% και 24% αντίστοιχα. Τα δεδομένα δείχνουν ότι δημιουργούνται δυο ομάδες συνοικιών. Στην πρώτη ομάδα βρίσκονται οι ομιλητές του κέντρου και των περιφερειακών συνοικιών, ενώ στη δεύτερη ομάδα οι ομιλητές των νέων συνοικιών και των προσφύγων.

Επιπροσθέτως, η στατιστική ανάλυση που έγινε και για την αποκοπή του /u/ εμφανίζει αποτελέσματα στα οποία υπάρχει σημαντική διαφορά μεταξύ των πληροφορητών και πληροφορητριών στην των συνοικιών. Πιο συγκεκριμένα, οι ομιλητές του κέντρου και των περιφερειακών περιοχών αποκόπτουν κατά μέσο όρο με 28% και οι δυο ομάδες και έχουν στατιστικά σημαντική διαφορά με τους ομιλητές των ομιλητών της τρίτης ομάδας (21%) αλλά όχι με αυτούς των νέων συνοικιών (24%).

6. Συζήτηση– Συμπεράσματα

Στην παρούσα έρευνα εμφανίζονται τέσσερεις πραγματώσεις των άτονων /i/ & /u/ με κυρίαρχες όμως πραγματώσεις αυτών της μη αποκοπής και της ολικής αποκοπής (οι άλλες δύο πραγματώσεις εμφανίζονται σε ποσοστά χαμηλότερα του 1,5 %).

Η αποκοπή του άτονου /i/ πραγματώνεται κυρίως σε μετατονική θέση (41,9% των εν δυνάμει περιπτώσεων αποκοπής) και σε ένα μικρό ποσοστό (14,08% των εν δυνάμει περιπτώσεων αποκοπής) σε προτονική θέση. Ένα ενδιαφέρον εύρημα είναι ότι σε προτονική θέση, όσο πιο κοντά είναι στον τόνο, τόσο λιγότερο αποκόπτεται, ενώ το αντίθετο συμβαίνει στη μετατονική θέση. Αντίθετα, το άτονο /u/ μολονότι αποκόπτεται κι αυτό πιο συχνά σε μετατονική θέση, η ποσοστιαία διαφορά με τις προτονικές αποκοπές είναι πολύ μικρή (27,62% Vs 22,67% αντίστοιχα). Επίσης, τα ποσοστά της

αποκοπής αυξάνονται όσο απομακρύνεται το άτονο /u/ από την τονισμένη συλλαβή, τόσο σε προτονική όσο και σε μετατονική θέση.

Ως προς τη θέση της αποκοπής μέσα στην προσωδιακή λέξη, διαπιστώθηκε ότι η αποκοπή του /i/ είναι πιο συχνή στο τέλος της προσωδιακής λέξης (32,18% των πιθανών περιπτώσεων αποκοπής), έναντι του μέσου της προσωδιακής λέξης, θέση στην οποία αποκόπεται σε ποσοστό 24,27%. Αντίθετα, δεν υπήρξε ούτε μία αποκοπή στην αρχή της προσωδιακής λέξης. Το άτονο /u/ έδειξε παραπλήσια συμπεριφορά στην αρχή και στο μέσο της επιτονικής λέξης (0% & 27,40% αντίστοιχα) αλλά διαφοροποιήθηκε ως προς την ολική αποκοπή του στο τέλος της προσωδιακής λέξης, θέση στην οποία εμφάνισε ποσοστό αποκοπής ίσο με 19,87% των εν δυνάμει περιπτώσεων αποκοπής.

Τέλος, στην προσπάθειά μας να διερευνήσουμε αν το όριο της επιτονικής φράσης παίζει κάποιο ρόλο στην πραγμάτωση της αποκοπής, διαπιστώσαμε ότι το άτονο /i/ σπάνια αποκόπεται ολικά στο τέλος της επιτονικής φράσης (5,18%), ενώ το άτονο /u/, στην αντίστοιχη προσωδιακή θέση, αποκόπεται σε ποσοστό 19,87%.

Καλύπτοντας τον πιθανό ρόλο διάφορων προσωδιακών και υπερτεμαχιακών φωνολογικών μονάδων στην πραγμάτωση της αποκοπής, αποφασίσαμε να διερευνήσουμε τον πιθανό ρόλο μορφολογικών δομών που σχηματίζουν μία προσωδιακή λέξη, όπως τον ρόλο των θεμάτων των επιθημάτων και των καταλήξεων. Διαπιστώσαμε για άλλη μια φορά διαφορές και ομοιότητες στη συμπεριφορά των άτονων /i/ & /u/. Συγκεκριμένα, μία βασική διαφορά ανάμεσα στα δύο φωνήεντα είναι τα ποσοστά αποκοπής τους στις καταλήξεις των προσωδιακών λέξεων. Το άτονο /i/ στη συγκεκριμένη θέση αποκόπεται ολικά σε ποσοστό 51,97% των πιθανών περιπτώσεων, σε αντίθεση με το άτονο /u/, που στην ίδια μορφολογική δομή αποκόπεται σε ποσοστό 19,40%. Αντίθετα, και τα δύο φωνήεντα εμφανίζουν πολύ χαμηλά ποσοστά αποκοπής στη θέση των θεμάτων των κλιτών λέξεων (7,60% & 4,05% αντίστοιχα), καθώς και σχετικά υψηλά ποσοστά αποκοπής στη θέση των θεμάτων των άκλιτων λέξεων (28,85% & 29,52% αντίστοιχα).

Η συχνή πραγμάτωση της ολικής αποκοπής στα άρθρα και κλιτικά, μας έκανε να διερευνήσουμε τον πιθανό ρόλο συντακτικο-γραμματικών κατηγοριών στην πραγμάτωση της ολικής αποκοπής. Έτσι διαπιστώσαμε ότι οι αντωνυμίες εμφανίζουν τα μεγαλύτερα ποσοστά ολικής αποκοπής των άτονων /i/ & /u/ (43,91% & 44,20% αντίστοιχα). Αντίστοιχα, τα άρθρα εμφανίζουν υψηλά ποσοστά ολικής αποκοπής είναι για τα δύο άτονα φωνήεντα (33,27% για το /i/, και 33,03% για το /u/. Πέρα από τις παραπάνω ομοιότητες, και πάλι τα δύο άτονα φωνήεντα εμφανίζουν διαφοροποιήσεις.

Συγκεκριμένα, το /i/ εμφανίζει υψηλό ποσοστό ολικής αποκοπής στα αριθμητικά (39,13%) και στα ρήματα (37,39% -κυρίως στις καταλήξεις των ρημάτων-), ενώ το /u/ εμφανίζει την πραγμάτωση της ολικής αποκοπής σε ένα πολύ χαμηλότερο ποσοστό (19,31%). Και τα δύο φωνήεντα εμφανίζουν χαμηλά ποσοστά αποκοπής στα ουσιαστικά, αλλά με διακριτές ποσοστώσεις (13,31% για το /i/ και μόλις 5,24% για το /u/).

Προσπαθώντας να γενικεύσουμε τα παραπάνω συμπεράσματα, θα μπορούσαμε να πούμε κατ' αρχάς -όπως τόσοι άλλοι και άλλες ερευνητές και ερευνήτριες που αναφέραμε στην αρχή του άρθρου μας- ότι το φαινόμενο της αποκοπής σίγουρα δεν είναι κατηγορικό, αλλά ποσοστιαίο. Επίσης, η σημαντικά αυξημένη πραγμάτωση της ολικής αποκοπής σε συγκεκριμένες ομάδες μορφημάτων -όπως οι καταλήξεις- και συντακτικο-γραμματικών κατηγοριών -όπως οι αντωνυμίες και τα άρθρα- και η ταυτόχρονη ελάχιστη πραγμάτωση του φαινομένου στα θέματα των κλιτών λέξεων και σε γραμματικές κατηγορίες όπως οι προθέσεις, μας επιτρέπουν να υποθέσουμε ότι το φαινόμενο δεν είναι πια ένα καθαρά φωνολογικό φαινόμενο, αλλά ένα μορφολογικό φαινόμενο, μια κι επηρεάζεται από συγκεκριμένες μορφολογικές μονάδες και ομάδες. Τέλος, πέρα από τις ομοιότητες που εμφανίζουν τα δύο άτονα υψηλά φωνήεντα στην πραγμάτωση της αποκοπής, την ίδια στιγμή διαπιστώσαμε και σημαντικές ποσοστιαίες διαφορές στην αποκοπή των /i/ & /u/ στα διάφορα φωνολογικά, μορφολογικά και γραμματικά περιβάλλοντα που εμφανίζονται. Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι τα δύο φωνήεντα έχουν αρχίσει να διαφοροποιούνται ως προς την πραγμάτωση του φαινομένου της αποκοπής, και δεν συμπεριφέρονται ως φυσική ομάδα, αλλά το καθένα αυτόνομα.

Ως προς τις κοινωνιογλωσσικές παραμέτρους στη μελέτη μας προέκυψε πως οι άντρες αποκόπτουν περισσότερο τα άτονα /i/ & /u/ σε σχέση με τις γυναίκες.

Το εκπαιδευτικό υπόβαθρο των ομιλητών/τριών σχετίζεται άμεσα με την αποκοπή των άτονων /i/ & /u/ καθώς οι πληροφορητές της χαμηλής εκπαιδευτικής βαθμίδας διαφοροποιούνται στατιστικά σημαντικά από εκείνους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Τέλος, σε σχέση με τη συνοικία που διαμένουν οι ομιλητές/τριες ως προς την αποκοπή του άτονου /i/ παρατηρείται ότι αυτοί/ες που μένουν στις παλιές και περιφερειακές συνοικίες αποκόπτουν περισσότερο σε σχέση με αυτούς/ες που μένουν στις νέες και στην συνοικία των προσφύγων (ομάδα 3). Αναφορικά με την αποκοπή του άτονου /u/ οι ομιλητές των παλιών, των περιφερειακών και των νέων συνοικιών

(ομάδες ένα και δύο) συμπεριφέρονται παρόμοια, και ταυτόχρονα διαφοροποιούνται από εκείνους που ζουν στη συνοικία των προσφύγων.

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας εμφανίζουν παρόμοια ευρήματα με άλλες μελέτες για τις βόρειες διαλέκτους αλλά παράλληλα συνεισφέρει και νέα δεδομένα που κάποια από αυτά χρήζουν περαιτέρω μελέτης.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Αρχάκης, Α. & Κονδύλη Μ. 2004. *Εισαγωγή σε θέματα Κοινωνιογλωσσολογίας*. Αθήνα: Εκδόσεις ΝΗΣΟΣ.
- Βαδιβούλης, Θ. 2019. *Η Διαλεκτική Ποικιλία της Άρτας*. Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Chatzidakis. G. 1905. *Medieval and Modern Greek A' [Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά Α']*. Athens: P.D. Sakellarios.
- Joseph, B. & G. Tserdanelis. 2003. Modern Greek. Στο T. Roelcke (επιμ.). *In Variations typologie. Ein sprach typologisches Handbuch zu den europäischen Sprachen in Geschichte und Gegenwart*. Berlin: De Gruyter. 823-836.
- Kainada, E. & M. Baltazani. 2015. The vocalic system of the dialect of Ipiros. Στο G. Kotzoglou, K. Nikolou, E. Karantzola, K. Frantzi, I. Galantomos, M. Georgalidou, V. Kourti-Kazoullis, C. Papadopoulou & E. Vlachou (επιμ.) *Proceedings of the 11th International conference on Greek linguistics*. 101-123. Rhodes: Laboratory of Linguistics of the Southeastern Mediterranean.
- Κοντοσόπουλος, Ν. 2000. *Διόλεκτοι και Ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. 3^η έκδοση. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Lengeris, A., E. Kainada & N. Topintzi. 2016. Vowel raising, deletion and diphthongization in Kozani Greek. In: *Modern Greek Dialects and Linguistics Theory. 6th International Conference on Modern Greek Dialects & Linguistic Theory*. 6 (1). 93-101. Patra. 25/09/2014-28/09/2014.
- Labov, W. 1994. *Principles of Linguistic change. Volume 1: Internal factors*. Oxford: Blackwell.
- Μαργαριτή-Ρόγκα, Μ. 1977. Παρατηρήσεις στην αποβολή των άτονων ι, στο ιδίωμα της Σιάτιστας. Α' Συμπόσιο Γλωσσολογίας του Βορειοελλαδικού Χώρου. 28-30 Απριλίου 1976. Πρακτικά (51-58). Θεσσαλονίκη Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου.
- Μπασέα-Μπεζεντάκου, Χ. 2000. Το Βόρειο ιδίωμα της Άνδρου. *Νεοελληνική Διαλεκτολογία. Κάλυμνος 20-23 Οκτωβρίου 1998. Πρακτικά Τρίτου Διεθνούς Συνεδρίου Νεοελληνικής Διαλεκτολογίας (τόμος τρίτος)*. 203-214. Αθήνα: Κέντρο σύνταξης του Ιστορικού Λεξικού.
- Newton, B. 1972. *The generative interpretation of dialect: A study of Modern Greek Phonology*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Νικολαΐδου, Κ., Μ. Μπαλτατζάνη & Α. Χιονίδου. 2019. Φωνηεντική ποικιλία στις ελληνικές διαλέκτους: μια ακουστική και ηλεκτροπαλατογραφική μελέτη. Στο Α. Αρχάκης, Ν. Κουτσούκος, Γ. Ξυδόπουλος & Δ. Παπαζαχαρίου (επιμ.) *Γλωσσική Ποικιλία: Μελέτες αφιερωμένες στην Αγγελική Ράλλη*, 397-421. Αθήνα: Κάπα Εκδοτική.
- Ντίνας, Κ. 1985. Η κώφωση-αποβολή στα Βόρεια νεοελληνικά ιδιώματα και στο Κουτσοβλάχικο ιδίωμα της Σαμαρίνας. *Μελέτες για την Ελληνική γλώσσα: πρακτικά της 6^{ης} συνάντησης του τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*.
- Παπαδόπουλος, Α. 1927. *Γραμματική των βορείων ιδιωμάτων της Νέας Ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Π. Δ. Σακελλαρίου.
- Παπαθανασίου, Α. (2003), *Η ενσωμάτωση των προσφύγων στη σχολική διαδικασία. Η μνήμη του επαρχιακού αστικού τόπου και τοπίου. Το Αγρίνιο μέχρι την δεκαετία του 60*. Αγρίνιο. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Σχολή Διαχείρισης Φυσικών Πόρων και Επιχειρήσεων. Πρακτικά Μνήμη. 63-65.
- Παπαζαχαρίου, Δ. 2019. Αποκοπή των άτονων υψηλών φωνηέντων στην ποικιλία της Αγιάσου της Λέσβου: Μελέτη της κώφωσης από τη σκοπιά της ακουστικής φωνητικής. Στο Α. Αρχάκης, Ν. Κουτσούκος, Γ. Ξυδόπουλος & Δ. Παπαζαχαρίου (επιμ.) *Γλωσσική Ποικιλία: Μελέτες αφιερωμένες στην Αγγελική Ράλλη*, 497-514. Αθήνα: Κάπα Εκδοτική.
- Παπαναστασίου, Γ. 2015. Η σημερινή κατάσταση των Νεοελληνικών διαλέκτων. Στο Μ. Τζακώστα (επιμ.), *Η διδασκαλία των νεοελληνικών γλωσσικών ποικιλιών και διαλέκτων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. 23-48. Αθήνα: Gutenberg.
- Pappas, P. 2017. Vowel rising and vowel deletion as sociolinguistic variables in Northern Greece. In I. Buchstaller & B. Siebenhaar (eds.) *Language Variation – European Perspectives VI: Selected papers from the Eighth International Conference on Language Variation in Europe (ICLaVE 8)*. 113-124. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Παπατρέχας, Γ. 1991. *Ιστορία του Αγρινίου*, Αγρίνιο, Δήμος Αγρινίου, 1991
- Ralli, A. 2006. Syntactic and morphosyntactic phenomena in Modern Greek dialects. *Journal of Greek Linguistics* 7.121–159.

Topintzi, N. & M. Baltazani. 2012. The acoustics of high-vowel loss in a Northern Greek dialect and typological implications. In P. Hoole, L. Bombien, M. Pouplier, Ch. Mooshammer & B. Köhnert (eds). *Consonant clusters and structural complexity*. 373-402. Amsterdam: Mouton de Gruyter.

Trudgill, P. 2003. Modern Greek dialects: a preliminary classification. *Journal of Greek Linguistics* 4. 45-64.

Ιστοσελίδες

Vowel deletion in spontaneous Greek dialectal speech. January 2019 https://www.researchgate.net/publication/330292068_Vowel_deletion_in_spontaneous_Greek_dialectal_speech